

Ämnesplanering för geografi på introduktionsprogrammet språkintröduktion

Hänvisning till detta dokument:

Intensivsvenska. 2023. *Ämnesplanering för geografi på introduktionsprogrammet språkintröduktion*. SKRIVS 5. Institutionen för svenska och flerspråkighet, Stockholms universitet.

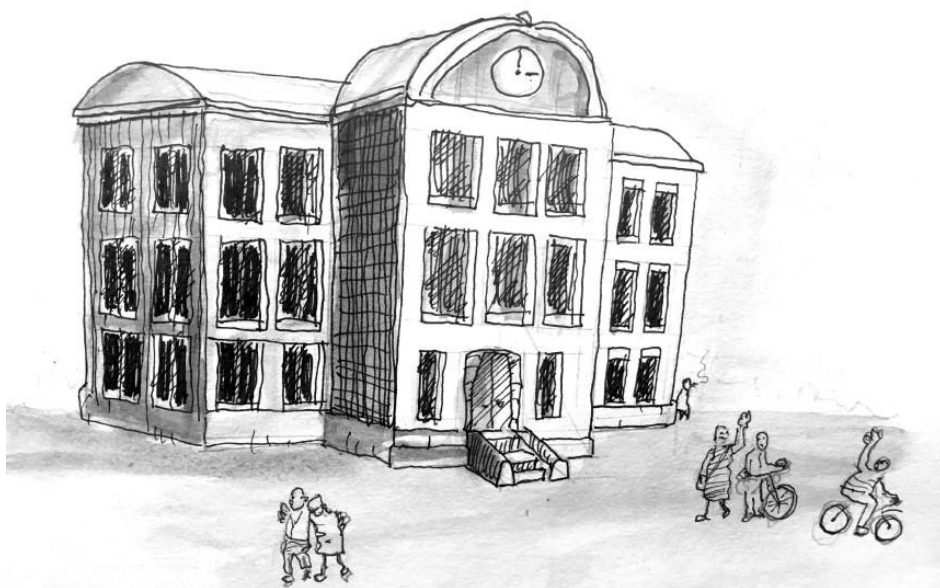

Illustration: Ove Larsson

Ämnesplaneringarna är framtagna inom utvecklingsprojektet Intensivutbildning i svenska för nyanlända skolelever (Intensivsvenska 2016–2020). Höstterminen 2022 började en ny läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet att gälla. Detta är en uppdatering av ämnesplaneringarna i enlighet med Lgr 22.

SKRIFTER FRÅN INTENSIVSVENSKA NR 5

2023-01-31

Innehåll

Intensivutbildning i svenska för nyanlända skolelever	5
Intensivsvenskamodellen	7
Intensivsvenskamodellen – stöttning för planering och genomförande av utbildning och undervisning	7
Ämnesplaneringarna	10
Vad är en ämnesplanering?	10
Varför behövs ämnesplaneringar?	11
Hur är ämnesplaneringarna uppbyggda?	12
Hur ska ämnesplaneringarna användas?	13
Hur kan ämnesplaneringarna tillämpas?	15
innehållet och målen	15
Skolans planering av timplaner	16
Generell läsguide för modulerna	20
Ämnesplaneringarna i SO	21
Terminsöversikt	21
Läsguide till ämnesplaneringarna i SO	23
Mål och innehåll för modulerna	24
Modul A. Kartkunskap (4 v., 4 tim./v.)	24
Modulinnehåll för modul A i Geografi	24
Kartkunskap	24
Lektion 1. Ämnesintroduktion och diagnos	25
Lektion 2. Jordgloben och kartprojektioner	25
Lektion 3. Kartbok, register och innehållsförteckning	26
Lektion 4. Väderstrecken	26
Lektion 5. Olika typer av kartor	26
Lektion 6. Gradnätet i teori och praktik	27
Lektion 7 och 8. Repetition inför examination	27
Lektion 9 och 10. Examination: kartkunskap	27
Lektion 11 och 12. Naturgeografisk fältstudie	28
Lektion 13-4: Världens länder	28
Lektion 15-16: Buffert/Examination	29
Modul B. Väder, klimat och vegetation (4 v., 4 tim./v.)	30
Modulinnehåll för modul B i Geografi	30
Lektion 1. Introduktion till väder & klimat	31
Lektion 2. Begreppen väder & klimat och varför vi har årstider	31
Lektion 3. Faktorer som påverkar temperaturen	31

Lektion 4. Vindar, högtryck och lågtryck	32
Lektion 5. Nederbörd	32
Lektion 6. Tropiska orkaner och klimatdiagram	32
Lektion 7. Klimatzonerna 1(2)	33
Lektion 8. Klimatzonerna 2 (2)	33
Lektion 9. Jordens inre krafter	34
Lektion 10. Jordens inre krafter	34
Lektion 11. Jordens yttre krafter	35
Lektion 12 . Jordens yttre krafter	35
Lektion 13-14: Buffert och repetition av modul B	35
Lektion 15 och 16: Examination	35
Modul C. Klimatförändringar och befolkning (4 v., 4 tim./v.)	36
Modulinnehåll för modul C i Geografi	36
Område 1: Klimatförändringar	36
område 2: befolkning och samhällsplanering	36
Lektion 1. Klimatförändringar, orsaker	37
Lektion 2. Klimatförändringar, orsaker och konsekvenser	37
Lektion 3. Klimatförändringar, hur kan vi minska utsläppen av växthusgaser?	38
Lektion 4. Klimatförändringar, hur kan vi minska utsläppen av växthusgaser?	38
Lektion 5 och 6: Repetition och examination av område 1	39
Lektion 7. Introduktion: tätbefolkat respektive glesbefolkat, befolkningsutveckling	39
Lektion 8 Befolkningslära	40
Lektion 9. Befolkningsutveckling	40
Lektion 10. Migration mellan länder	41
Lektion 11. Urbanisering	41
Lektion 12 och 13. Buffertlektioner	42
Lektion 14 och 15. Buffertlektioner, repetition av område 2	42
Lektion 16. Examination av område 2: befolkning och samhällsplanering	43
Modul D. Globalisering, fattigdom och utvecklingsfrågor (4 v., 4 tim./v.)	44
Modulinnehåll för modul D i Geografi	44
Område 1: Globalisering, produktion, handel och transporter	44
Område 2: Fattigdom och utvecklingsfrågor	44
Lektion 1. Produktion av kläder och prylar	45
Lektion 2. Olika näringsgrenar	45
Lektion 3. Industriens placering	46
Lektion 4. Förutsättningarna för handel	46
Lektion 5. Transporter	47
Lektion 6 och 7. Produktionens och konsumtionens påverkan på människor och deras levnadsmiljöer	47
Lektion 8. Examination	47
Lektion 9. Fattiga och rika länder	48
Lektion 10. Fattiga och rika länder – orsaker till fattigdom	48

Lektion 11. Sårbarhet och fattigdom (fokus på plattetektonikrelaterade naturkatastrofer)	49
Lektion 12. Sårbarhet och fattigdom (fokus på vattenbrist)	49
Lektion 13 och 14. De globala målen och sätt att bekämpa fattigdom	50
Lektion 15. Buffertlektion	50
Lektion 16. Examination av område 2: fattigdom och utvecklingsfrågor	50
Litteratur	51

Intensivutbildning i svenska för nyanlända skolelever

Det material som du nu har framför dig är en av tretton så kallade *ämnesplaneringar*. I ämnesplaneringarna är det centrala innehållet och betygskriterierna i kursplanerna (Lgr 22) sorterat, organiserat och bearbetat till en tvåårig grundplan för olika skolämnen på introduktionsprogrammet Språkintröduktion. (De fungerar även för andra introduktionsprogram som inkluderar de givna ämnena.) Ämnesplaneringarna är ett resultat av ett nära och intensivt samarbete mellan forskare, skolledare och yrkesverksamma lärare under sex år: 2016–2020 inom ramen för utvecklingsprojektet Intensivsvenska, från 2020 och framåt i ett flertal forsknings- och samverkansprojekt. I detta introduktionskapitel beskrivs dels projektets grundtankar, dels hur ämnesplaneringarna kan läsas och användas. Ämnesplaneringarna har genomgått flera revideringsrundor, den senaste efter införandet av Lgr 22.

Intensivutbildning i svenska för nyanlända skolelever (Intensivsvenska) var ett samverkansprojekt som pågick 2016–2020.¹ Namnet *Intensivsvenska* betecknar numera den forskargrupp som driver en rad olika projekt som har sprungit ut utvecklingsprojektet Intensivsvenska. Forskargruppens vetenskapliga hemvist är Institutionen för svenska och flerspråkighet vid Stockholms universitet. Moderprojektet ingick i Wallenbergstiftelsernas satsning Utbildning för ökad integration (2016–2020). Marianne och Marcus Wallenbergs stiftelse var huvudfinansier med Stockholms universitet och Institutionen för svenska och flerspråkighet som medfinansierare. Projektets huvudman var Svenska Akademien. För utförligare information om projektet *Intensivsvenska* och efterföljande projekt, se www.intensivsvenska.se.

De övergripande mål som har styrt arbetet i projektet är

1. hållbar utveckling av utbildning och undervisning och
2. långsiktig förbättring av skol- och undervisningspraktiken genom implementering av gemensamt framarbetade arbetssätt och strukturer.

¹ Projektledningen utgjordes av Maria Lim Falk (projektledare), Helena Bani-Shoraka (bitr. projektledare) och Tomas Riad. Därtill har projektgruppen inkluderat följande personer: Ann Boglind, Evelina Bång, Julia Forsberg, Carmen Galian Barrueco, Olle Josephson, Monica Karlsson, Margareta Majchrowska, Johanna Prytz, Débora Rottenberg, Ghazaleh Vafaeian, Gustav Westberg och Torbjörn Westerlund. Alla har bidragit i arbetet med ämnesplaneringarna – ett arbete som bland annat har omfattat analyser av styrdokument, konkretiseringar av mål, delmål och innehåll i samarbete med lärare, daglig dokumentation i klassrummen på projektskolorna för t.ex. uppföljning och utvärdering av ämnesplaneringarnas funktionalitet, fortlöpande arbete i ämneslärargrupper för fortsatt utveckling och revidering av ämnesplaneringarna och andra projektsatsningar. För mer information om projektskolorna, se fotnot 7.

Målgruppen för arbetet har i första hand varit nyanlända elever i gymnasieåldern, en elevgrupp som siktar mot att uppnå gymnasiebehörighet. Dessa elever har mest bråttom och på dem är kraven som störst, språkligt och kognitivt. De ska på kort tid lära sig svenska från grunden och erövra en språklig kompetens som är funktionell i skolsammanhang – ett specialiserat, skriftspråksbaserat och abstrakt språk för lärande i olika ämnen (t.ex. Hakuta, Butler & Witt 2000, Schleppegrell 2004, Lindberg 2007, 2011, jfr Skolverket 2017). Sådana höga krav förutsätter en genomtänkt och konkret plan både för utbildningen i sin helhet, och för den innehållsliga och språkutvecklande undervisningen i de enskilda ämnena (jfr Skolinspektionen 2010, 2019).² Det är en sådan plan som projektarbetet inriktades mot.

Att utvecklingsarbetet skulle omfatta *hela* den utbildning i det svenska utbildningssystemet som är avsedd för nyanlända elever i gymnasieåldern – *introduktionsprogrammet Språkintröduktion*³ – framstod som självklart.⁴ Projektet har från början haft skolans uppdrag och dess måluppfyllelse för ögonen, och skolförbättring är en del av målet. Med detta mål är det nödvändigt att omfatta hela utbildningen. Arbetet har inbegripit dels uppläggning och organisation av utbildningen i sin helhet, dels planering och strukturering av undervisningen i olika skolämnen. Såväl det organisatoriska som pedagogiska utvecklingsarbetet har skett i direkt anslutning till undervisning och lärande i klassrummet. En viktig utgångspunkt har varit att beakta och synliggöra hela styrkedjan för att klargöra dess betydelse för enskilda skolor, rektorers och lärares förutsättningar för att bedriva sitt arbete (jfr Håkansson & Sundberg 2016 om förändringsteori, skolförbättring och strategier för en hållbar skolutveckling). Rektorerna och lärarna på olika skolor i olika kommuner har aktivt deltagit i utvecklingsarbetet, tillsammans med forskargruppen. Parallellt med detta har forskarna studerat och analyserat kommunernas och skolornas mottagnings- och kartläggningsrutiner, deras inplaceringsförfarande och gruppindelningsprinciper, liksom deras grunder för schemaläggning och annan planering av programmet.

² Skolinspektionen 2010 – om framgångsfaktorer för undervisning; Skolinspektionen 2019 – om utmaningar med att skapa förutsättningar för en undervisning av hög kvalitet i svenska som andraspråk.

³ Språkintröduktion är ett av fyra introduktionsprogram i gymnasieskolan. Introduktionsprogrammen är organiserade på olika sätt i olika kommuner, varför en nyanlända elev i en del kommuner ganska snart går över till ett annat introduktionsprogram, t.ex. individuellt alternativ (IMA) eller yrkesintroduktion (IMY). Vi håller oss till benämningen språkintröduktion, men de skolor vi samarbetar med kan lika gärna ha sina nyanlända elever på IMA eller IMY.

⁴ Alternativ hade varit att i utvecklingsarbetet enbart omfatta ett eller ett par ämnen eller ämnesdidaktiska perspektiv och/eller ha en tematisk inriktning som till exempel 'språkutvecklande arbetssätt' eller 'att utveckla litteracitet på ett andraspråk', etc. eller helt och hållet lägga fokus på ämnet svenska som andraspråk. Sådana avgränsningar skulle dock ha motverkat syftet att utforma en utbildning där alla ämnen och lärare samarbetar för att nå ökad likvärdighet, högre måluppfyllelse och en jämn och god kvalitet i undervisningen.

Intensivsvenskamodellen

Med de ovan nämnda övergripande målen som bakgrund kan det konkreta projekt målet formuleras så här: en målorienterad, konkret och systematiskt upplagd grundmodell för språkintröduktion som ger förutsättningar för en likvärdig utbildning med hög kvalitet, ökad måluppfyllelse och bättre genomströmning.

Vi har valt att använda oss av ordet *modell*, trots att det inom utbildningsvetenskaplig och pedagogisk forskning liksom i skolpraktikkontexten ofta verkar kunna associeras med färdiga koncept, kanske också enkla tips och tricks. Det är därför viktigt att understryka att arbetet inom ramen för projektet *Intensivsvenska* utgår från att det inte finns några enkla och snabba lösningar på de stora utmaningar som utbildning av nyanlända innebär. Envar som varit inblandad i sådan utbildning vet att det inte finns någon ”quick fix”. Det krävs samarbete och långsiktighet för att utveckla och etablera hållbara strategier, processer och arbetssätt.

En annan grundtanke var att projektets arbete skulle kunna få spridning efter de fyra första arbetsåren (2016–2020). Vi uppmärksammade därför kontinuerligt specifika och generella perspektiv på arbetet som sådant under hela processen. Å ena sidan har utvecklingsarbetet utgått från de faktiska utmaningar som lärare och rektorer på projektskolorna har upplevt och identifierat i mötet med den heterogena elevgruppen nyanlända i sina specifika skol- och klassrumspraktiker (se fotnot 7 för mer information om projektskolorna). Å andra sidan har en betydelsefull aspekt av projektets processledningsroll varit att kontinuerligt lyfta blicken och växla perspektiv från det specifika till det generella. Efter ytterligare snart tre läsår (2020–2023) kan vi konstatera att många av målsättningarna har infriats. Det långsiktiga arbetet har visat sig vara både hållbart och användbart för fler, och från och med hösten 2022 har forskargruppen Intensivsvenska ett samverkansprojekt tillsammans med Skolverket – *Samsyn, Samordning och synlighet i utbildning och undervisning i gymnasieskolans introduktionsprogram* (IM), för att möjliggöra för fler huvudmän och skolor att implementera arbetssätt och metoder utvecklade inom Intensivsvenska.⁵

Intensivsvenskamodellen – stöttning för planering och genomförande av utbildning och undervisning

Den grundmodell som projektarbetet har resulterat i kan beskrivas som ett system av planerad global stöttning såväl för uppläggning och organisation av utbildningen i sin helhet, som för planering och strukturering av undervisningen i

⁵ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/kurser-och-utbildningar/intensivsvenska-samsyn> och <http://intensivsvenska.se/intensivsvenska-2-020/>.

olika skolämnen.⁶ Intensivsvenskamodellen kan liknas vid en rejäl byggnadsställning runt skol- och klassrumspraktikerna, i vilka väsentliga funktioner har satts under lupp och analyserats för att sedan kunna stärkas och utvecklas vidare.

Struktur och *systematik*, *konkretion* och *explicit*het är två centrala begreppspar i Intensivsvenskamodellen. De kan ses som grundläggande förutsättningar för en likvärdig skol- och klassrumspraktik med hög kvalitet och höga förväntningar på eleverna. Begreppen fångar väl in de faktorer som enligt till exempel Skolinspektionen (2010) kännetecknar god undervisning, framgångsrika lärare och ett utvecklingsinriktat och stabilt kollegium. De fångar också in aspekter som i forskningen har visat sig ha stor betydelse för elevers lärande och studieresultat, både på lång och kort sikt (Nordenbo m.fl. 2008, Håkansson & Sundberg 2012).

Struktur och systematik hänger nära samman i Intensivsvenskamodellen. På en övergripande nivå avser *struktur* utbildningens inre uppbyggnad, som till exempel organisering av ämnen, undervisningstid och schemaplanering för olika elevgrupper (Vad ska läsas när och av vem?). Det handlar om att skapa så goda förutsättningar som möjligt på en skola, i en kommun eller region för att kunna göra träffsäkra och välgrundade anpassningar av utbildningen till olika elevgrupper. Ett steg närmare undervisningen, på ämnesnivå, handlar struktur om disposition av ämnenas olika delinnehåll och förväntade förmågor och färdigheter. På undervisningsnivå handlar struktur om planering och organisering av innehåll och arbetssätt för såväl sekvenser av lektioner som för enskilda lektioner och moment inom en lektion.

Utöver att vara strukturerad bör såväl utbildningens uppläggning som undervisningen i olika ämnen i möjligaste mån också vara *systematisk*. Det systematiska kan röra principer för till exempel vilka ämnesområden som med fördel kan läsas i en elevgrupp med kort skolbakgrund eller i en elevgrupp med hittills mycket begränsade kunskaper i svenska. Vad är rimliga och stimulerande mål för denna elevgrupp? Hur kan undervisningen i olika ämnen planeras på ett effektivt och ändamålsenligt sätt för elever som har lång skolbakgrund och som kan förväntas ha en snabb progression i svenska? Vad är lämpligt att behandlas tidigt i utbildningen respektive senare? Och så vidare.

Exempel på redskap som *tillsammans* med Intensivsvenskans ämnesplaneringar (som presenteras nedan) kan fungera som utgångspunkt för en planering som syftar till att främja systematisk progression är (1) Skolverkets bedömningsstöd *Bygga svenska* (2017), (2) registermodellen för språkutveckling, språkanvändning och språklig variation mot bakgrund av situationella förutsättningar i olika sammanhang (Halliday & Hasan 1989, Martin & White 2005), (3) Cummins fyrfältsmodell för undervisning och lärandets zoner (Cummins 1981, 1984,

⁶ Jfr stötningsbegreppet hos Gibbons 2002 och Polias, Lindberg & Rehman 2017.

Gibbons 2015, jfr Mariani 1997), och (4) cirkelmodellen för realisering av undervisningsplanering i cykler (Martin & Rothery 1986, Kuyumcu 2004, 2013, Johansson & Sandell Ring 2010). I artikeln *Planera för progression* ges exempel på hur redskapen konkret kan användas i samverkan (se Lim Falk 2017).

Om struktur och systematik framför allt handlar om att strukturera och systematisera utbildningens och undervisningens *vad* och *hur* på olika nivåer, så handlar *konkretion* och *explicititet* om att tydliggöra och underlätta förståelsen av strukturen och systematiken (för både lärare och elever). Såväl innehåll och mål (*vad:et*) som vägen dit (*hur:et*) behöver ha en klar och tydlig form, och formuleras så konkret som möjligt. Därutöver behöver innehåll och mål uttryckas explicit och göras synligt för alla berörda (jfr Skolinspektionen 2010, SKL 2019). Lärarens förståelse av strukturen och systematiken och betydelsen av dem för elevernas kunskapsutveckling är steg ett (jfr Nordenbo m.fl. 2008). Det nödvändiga nästa steget är att strukturen, systematiken och det konkretiserade innehållet och målen kommuniceras tydligt och begripligt till eleverna (jfr Håkansson & Sundberg 2012).

De så kallade *ämnesplaneringarna* är centrala i det system av stöttning som Intensivsvenskamodellen innebär. En ämnesplanering kan kort och gott beskrivas som en strukturering och konkretisering av kursplanens övergripande mål, centrala innehåll och betygskriterier. Utformandet av denna typ av stöttningmaterial bygger på det starka stöd som forskningen ger beträffande vikten av tydliga mål för elevers kunskapsutveckling och studieresultat (se referenser i avsnittet ovan). Enligt Skolinspektionen (2010) är flertalet av de faktorer som kännetecknar god undervisning och framgångsrika lärare relaterade till en undervisningsmiljö som stödjer och tydligt strukturerar såväl innehållet i undervisningen som elevens arbete. Lärare och forskare har i Intensivsvenska (2016–2020) ägnat över 1000 arbetstimmar åt att sortera, organisera och precisera det centrala innehållet och förmågorna i kursplanen, och att konkretisera betygskriterierna i delmål ner på veckonivå och/eller lektionsnivå. Därutöver har utvecklingsarbetet inkluderat kontinuerliga ämneslärmöten och klassrumsobservationer. I och med de nya kursplanerna från 2022, Lgr 22, har en genomgripande revideringsomgång genomförts i flera steg, där sex forskare och ca 70 lärare i olika konstellationer har granskat förändringarna i Lgr 22, diskuterat konsekvenserna av förändringarna för ämnesplaneringarna och utforskat de didaktiska följderna.

Utöver ämnesplaneringarna har Intensivsvenska utarbetat material för särskilda satsningar. Studiemedvetenhet och ordförråd är två sådana satsningar i projektet. De är båda ämnesöverskridande och involverar lärare i alla ämnen. De förutsätter också samarbete mellan lärare inom och mellan ämnen. Den tredje satsningen – litterarisering – har stor betydelse för undervisning och språkutveckling i alla ämnen, men som kunskapsområde och i implementeringsavseende ligger satsningen i huvudsak inom sva-lärarnas ämneskompetens. För information om

de särskilda satsningarnas inriktning, vetenskapliga grund och metoder för genomförande och de specifika sva-satsningarna (uttal, skönlitteratur och grammatik) – se projektets separata publikationer. Det här dokumentet fokuserar i det följande enbart på ämnesplaneringarna.

Ämnesplaneringarna

Ämnesplaneringarna är alltså utformade med ledorden struktur, systematik, konkretion och explicititet som utgångspunkt. De är redskap som kan bidra till högre måluppfyllelse och ökad likvärdighet med hög kvalitet i utbildning och undervisning både inom en skola, mellan skolor och mellan kommuner. De är särskilt utformade för introduktionsprogrammet Språkintröduktion i gymnasieskolan (eller Individuellt alternativ), men kan också användas och anpassas till undervisning på högstadiet. I enlighet med styrdokumentet för introduktionsprogrammen syftar de till att eleverna ska uppnå gymnasiebehörighet och tar därför sikte mot centralt innehåll och betygskriterier för årskurs 9 i Lgr 22.

Vad är en ämnesplanering?

En ämnesplanering är en konkretisering av det centrala innehållet och betygskriterierna i ett specifikt skolämne i kursplanen för åk 7–9 (Lgr 22). Den tar alltså sikte mot centralt innehåll och betygskriterier i de olika skolämnena för årskurs 9, men beaktar även innehåll och krav i kursplanernas tidigare årskurser. Detta är nödvändigt särskilt i vissa ämnen, för att alla elever, även de med kort eller ingen skolbakgrund från sina hemländer, ska ha möjlighet att bygga upp de kunskaper och det språk som utgör kriterierna efter nio års skolgång i det svenska skolsystemet (se vidare nedan). Lika viktigt är det att innehåll och mål också ger eleverna förutsättningar att faktiskt klara sig på nästa utbildningsnivå, det vill säga på gymnasiet eller i vuxenutbildningen.

Ämnesplaneringarna innehåller uppföljningsbara mål och delmål, preciserade ner på veckonivå, för några ämnen även på lektionsnivå. Därtill innehåller de exempel på lärandeaktiviteter, uppgifter och resurser som kan användas i planeringen eller genomförandet av undervisningen. Ämnesplaneringarna i de olika skolämnena är tänkta att utgöra en ram som dels kan stödja läraren i planerings- och bedömningsarbetet, dels kan underlätta samarbeten och synergier mellan ämnen och mellan lärare.

Arbetet med ämnesplaneringar i svenska som andraspråk, matematik, engelska, biologi, kemi, fysik, geografi, historia, religion, samhällskunskap, bild och idrott pågick under en fyraårsperiod, under vilken implementering, utvärdering och vidareutveckling har skett i återkommande cykler. Grundversioner av ämnesplaneringarna togs fram under 2017 genom ett samarbete mellan ett femtiotal yrkesverksamma högstadie- och gymnasielärare och ett femtontal

forskare vid Stockholms universitet, Göteborgs universitet och Södertörns högskola. Implementering på projektskolorna⁷ skedde sedan i tre faser under tre läsår. Under dessa tre år provades ämnesplaneringarna ut av cirka 100 lärare. Lärarnas arbete har kontinuerligt bidragit till revideringar. Ämnesplaneringarna har alltså reviderats under läsåren 2017/2018, 2018/2019 och 2019/2020 och är ett resultat av över 1000 arbetstimmar och 70 ämneslärmöten, mer än 800 lektionsobservationer och ett gediget samverkansarbete mellan forskare och ett stort antal verksamma lärare. Under läsåret 2019/2020 har också en ämnesplanering i ämnet musik arbetats fram.

Varför behövs ämnesplaneringar?

Kartläggningar, utredningar och granskningar har visat att det råder stora skillnader i processen kring mottagande av nyanlända ungdomar, i organiseringen av utbildningen för dem, och i uppläggningsen av språkintröduktion. Omfattningen av och relationen mellan undervisning i olika ämnen och undervisningen i svenska som andraspråk varierar starkt. Det gäller också kriterier för gruppindelning och anpassning till enskilda elevers förutsättningar och behov (se t.ex. Skolinspektionen 2014, Skolverket 2016). Viss variation är nödvändig eftersom undervisningen ska utgå från varje elevs förutsättningar och behov, men alltför stora skillnader riskerar att skapa problem med likvärdigheten.

Bristande likvärdighet framhålls som ett grundläggande problem i Skolverkets rapport från 2018 (rapport 469) och kopplas där till den flexibla styrningen av språkintröduktion. Liksom övriga intröduktionsprogram i gymnasieskolan styrs det visserligen av både läroplanen för gymnasieskolan (Gy 11) och kursplanerna för grundskolan (Lgr 11), men saknar programstruktur och examensmål.⁸ Istället är det huvudmannens ansvar att upprätta en plan för utbildningen. Det kan i sammanhanget påpekats att kursplanerna inte är formulerade utifrån just nyanlända elevers förutsättningar och behov och att den progression som synliggörs i kursplanerna stegvis sträcker sig över nio läsår. För lärare som undervisar nyanlända innebär tolkning och implementering därför ofta en särskild utmaning, inte minst med tanke på denna starkt heterogena elevgrupp vad gäller skolbakgrund, litteracitet på modersmålet och andra språk, etc. Studier har konstaterat att det föreligger ett (alltför) stort tolkningsutrymme på ämnesnivå,

⁷ De skolor som har varit involverade i projektet är Nacka gymnasium i Nacka kommun, Södra Latins gymnasium och Kärrtorps gymnasium i Stockholms kommun, Morabergs studiecentrum i Södertälje kommun, Jenny Nyströmsskolan i Kalmar kommun, IM Jacobsskolan i Hässleholms kommun och Norra Sorgenfri gymnasium – numera Helenholms gymnasium – i Malmö kommun. Skolorna har varit antingen labb-, test- eller modellskolor, vilket betyder att de har haft olika roller i projektet vad gäller utveckling, revidering och implementering av ämnesplaneringarna. Från 2020 och framåt har ytterligare skolor bidragit i utvecklingsarbetet – Duveholmsgymnasiet i Katrineholm och Rönnowska skolan i Helsingborg.

⁸ Att både Gy 11 och Lgr 22 styr intröduktionsprogrammen beror på att programmen finns i gymnasieskolan, och att undervisningen siktar mot gymnasiebehörighet, dvs. mot godkända betyg motsvarande årskurs 9.

inte minst eftersom kursplanerna upplevs som orealistiska (Florin Sädboom 2015, Odenstad 2018, jfr Myndigheten för skolutveckling 2004).

Ämnesplaneringarna underlättar alltså inte bara lärarnas planerings- och undervisningsarbete – de bidrar också till ökad likvärdighet, vilket har varit en viktig utgångspunkt för projektets arbete.

Hur är ämnesplaneringarna uppbyggda?

Utöver att precisera innehåll och mål tydliggör ämnesplaneringarna också tidskraven, det vill säga vad som är rimlig undervisningstid för varje ämne. Det underlättar utformningen av studieplaner och schemaläggning av klasser. En central egenskap hos ämnesplaneringarna är modulariteten: ämnena är indelade i moduler om 10–20 undervisningstimmar (60 min).⁹ Modulerna avgränsar enskilda kunskapsområden inom de olika ämnena. De kan kombineras på olika sätt för anpassning av studietakt och nivå (hur många timmar i veckan eleven/gruppen ska läsa varje ämne) och ämneskombinationen (vilka ämnen eleven läser, eller läser samtidigt).

Ämnesplaneringarna i sin grundversion är disponerade över två läsår. I detta grundupplägg läser eleverna samtliga SO- och NO-ämnen under varje läsår (totalt 66–70 undervisningstimmar per ämne), men bara ett SO-ämne och ett NO-ämne parallellt. Totalt består varje SO- och NO-ämne av fyra moduler (A–D). Under termin 1 ägnas till exempel de första fyra veckorna i SO åt geografi med fyra undervisningstimmar i veckan (modul A i geografi) och de första fem veckorna i NO åt biologi med tre undervisningstimmar i veckan (modul A i biologi). Därefter följer fyra veckor med samhällskunskap (modul A i samhällskunskap) och fem veckor med fysik (modul A i fysik), osv. För en detaljerad översikt av grundupplägget i NO och SO, se

⁹ Modulerna i ämnena bild, idrott och hälsa och musik har oftast mindre omfattning. Dessa ämnen brukar ha färre lektioner i veckan och färre undervisningstimmar totalt sett (ca 34 timmar under ett läsår).

Tabell 1.

Övriga ämnen läser eleverna kontinuerligt under alla veckor och terminer. För dessa ämnen blir antalet moduler betydligt fler och de varierar också i längd. För mer information om moduler och deras innehåll, se respektive ämnesplanering.

Utformningen av ämnesplaneringarna¹⁰ utgår från följande antal undervisningstimmar per vecka och modul:

- Svenska som andraspråk: 8–12 tim./v. (beroende på elevgrupp)
- Engelska: 2–4 tim./v.
- Matematik: 3 tim./v.
- NO: 3 tim./v.
 - Biologi: 1 modul om 5–6 v. per termin
 - Kemi: 1 modul om 5–6 v. per termin
 - Fysik: 1 modul om 5–6 v. per termin
- SO: 4 tim./v.
 - Geografi: 1 modul om 4–5 v. per termin
 - Historia: 1 modul om 4–5 v. per termin
 - Religion: 1 modul om 4–5 v. per termin
 - Samhällskunskap: 1 modul om 4–5 v. per termin
- Bild: 1 tim./v. (koncentrationsläses ofta i en elevgrupp varannan termin, dvs. med 2 tim./v. under en termin)
- Musik: 1 tim./v. (koncentrationsläses ofta under ett år med 2 tim./v. under två terminer)
- Idrott: 1,5 tim./v.

En tanke i grundupplägget är att de nyanlända eleverna ska hinna inhämta så mycket språkkunskaper som möjligt innan de avslutar ämneskurserna. Detta ökar deras chanser att nå godkända betyg. Grundupplägget av ämnesplaneringarna tar hänsyn till såväl den innehållsliga som den språkliga progressionen *inom* varje ämne. Utöver det tar grundplaneringen även hänsyn till placeringen av de olika ämnesmomenten *mellan* ämnena för att skapa möjliga synergieffekter mellan dem. Synergieffekterna kan handla om både innehållet i ämnena och olika förmågor som eleven förväntas lära sig.

Det skall understrykas att två år är en kort tid, för många elever en *för* kort tid. Grundupplägget ska alltså *inte* ses som ett skolstadium eller som ett program avgränsat i tid (två år). Istället innebär detta upplägg ett tydliggörande av innehåll och mål. Konkretiseringen ger förutsättningar för en ökad likvärdhet vad gäller målpuppfyllelse. Sedan kan det ta ett år för några få, två år för en större del, tre år för andra. Ämnesplaneringarna kan och bör anpassas efter det. En del elever

¹⁰ Ämnesplaneringar för ämnena teknik, slöjd och hemkunskap har inte utformats ännu.

kommer inte nå målen inom ramen för ungdomsskolan, men det är viktigt att säkerställa att också den elevgruppen får möjlighet att lära sig så mycket som möjligt under den tid de befinner sig i ungdomsskolan.

Hur ska ämnesplaneringarna användas?

Ämnesplaneringarna har flera funktioner. Några centrala funktioner listas nedan.

- Ämnesplaneringarna som planeringsverktyg
Ämnesplaneringarna konkretiserar och strukturerar ämnenas innehåll och mål över en tvåårsperiod. Den förhållandevis höga graden av konkretion, explicititet och överskådlighet över både kort och lång tid kan väsentligt underlätta arbetet med att planera och anpassa undervisningen till olika elevgrupper. Det gäller oavsett den specifika skolans organisation av programmet språkintröduktion, dess tjänstefördelningssystem eller dess schemalägningsprinciper.
- Ämnesplaneringarna som utgångspunkt för ökat samarbete
Genom att ämnesplaneringarna synliggör de olika ämnenas innehåll och progression över tid utgör de också en god grund för idéutbyte och ett fördjupat samarbete med ämneskollegor och kollegor i andra ämnen som möter samma elever. Systemet med explicita terminsplaneringar och moduler gör det tydligt vilka områden som behandlas i vilket ämne, av vem och när. Det ger goda förutsättningar för att planera till exempel ämnesöverskridande moment, studiebesök eller temadagar.
- Ämnesplaneringarna som redskap för att främja elevernas studiemedvetenhet
Strukturen och de tydliga målen och konkretiserade delmålen kan fungera som underlag i kommunikationen mellan lärare och elever om lärandeprogression, planering, tid, ansvar, etc. Det gäller helklass: Har undervisningen behandlat det avsedda innehållet? Vad ska undervisningen behandla de kommande veckorna? Hur ska jag planera mina studier under denna tid? Och det gäller individuellt för att följa upp lärandeprogressionen: Hur mycket har jag deltagit i? Vad har jag missat? Vad behöver jag göra mer av för att nå målen? Se vidare dokumentet Studiemedvetenhet och måluppfyllelse.
- Ämnesplaneringarna som bedömningsverktyg för och av lärande
Ämnesplaneringarna kan med fördel användas som bedömningsverktyg, eftersom de konkretiserar de mål som undervisningen ska sträva mot och som eleven förväntas uppnå. Vissa mål är inriktade mot kunskaper, andra mot färdigheter och förmågor. De går att använda både på gruppnivå och individnivå.

På individnivå kan de också användas som underlag vid överlämning när en elev byter skola. Med utgångspunkt i ämnesplaneringarnas moduler och mål kan lärarna enkelt meddela vilka delar av utbildningen som undervisningen har behandlat och vilka mål eleven bedöms ha uppnått, även om hen inte nått betyg.

- Ämnesplaneringarna som en resurs i kommunikationen om undervisningen med studiehandledare
Ytterligare ett område där ämnesplaneringarna kommer till användning är i instruktioner och förberedelsematerial som studiehandledarna behöver. I ämnesplaneringarna anges länkar till utbildningsfilmer på en rad olika språk, som studiehandledarna kan ta del av för att förbereda sin undervisning och använda med eleverna. Samma fördel finns i de fall en annan lärare eller vikarie ska undervisa i ämnet och snabbt behöver bilda sig en uppfattning om vad klassen har gjort och behöver göra. Ämnesplaneringarna ger också studiehandledare och vikarier som har flera ämnen en överblick av undervisningsplaneringen i alla ämnen, vilket kan vara till hjälp i planeringen.
- Ämnesplaneringarna som stöd för schemaläggning och användning av schemat som pedagogiskt verktyg
Ämnesplaneringarna anger tydligt vilka tidsramar och beräkning av lektionstid som de är utformade utifrån. Det innebär att grundupplägget kan fungera som utgångspunkt för skolspecifika anpassningar avseende organisation, tjänstefördelning, elevgrupper, etc.

Hur kan ämnesplaneringarna tillämpas?

Grundupplägget av ämnesplaneringarna sträcker sig över två år (se

Tabell 1 nedan), vilket alltså kan vara en för kort tid för många elever. Tidsaspekten är viktig i ämnesplaneringarna, men det verkligt centrala är tydliggörandet av innehåll och mål. Denna konkretisering ger förutsättningar för en ökad likvärdighet vad gäller måluppfyllelse. Sedan kan det ta olika lång tid för olika elever att nå målen.

Ämnesplaneringarna kan och bör tillämpas med hänsyn till ovanstående. Mål och innehåll, både vad gäller mängd och djup, behöver anpassas till elevernas språkliga förmåga på svenska, tidigare skolgång och innehållsliga kunskaper.

INNEHÅLLET OCH MÅLEN

Grundupplägget behöver alltså i de flesta fall anpassas till den specifika skolans tjänstefördelning, timplaner, schematekniska aspekter eller organisationen av introduktionsprogrammet Språkintröduktion för olika elevgrupper.

Det är viktigt att påpeka att ämnesplaneringarna inte förutsätter att eleverna har uppnått en viss språklig nivå i svenska, utöver en mycket grundläggande litteracitet. Ämnesplaneringarna är i princip tänkta att kunna användas i alla elevgrupper, men en del anpassningsarbete måste alltid göras av läraren. Eftersom språkintröduktionsprogrammet kännetecknas av heterogenitet både inom och mellan elevgrupperna behöver anpassningar ofta göras både på grupp- och individnivå.

För att möta denna utmaning innehåller till exempel ämnesplaneringar i matematik och engelska en systematisk skiktning av målen i grundläggande och fördjupade. Modulerna i år 2 i dessa ämnen behandlar i stora drag samma innehåll som modulerna i år 1 men med successivt mer utmanande mål – ämnesmässigt, kognitivt och språkligt. Eleven som läser ämnet för första gången kommer att sträva mot de grundläggande målen (målen för år 1), medan de mer utmanande målen för år 2 (t.ex. problemlösning i matematik) kommer att vara i fokus för elever som har tillräckliga förkunskaper i ämnet, antingen från hemlandet eller från tidigare skolgång i Sverige. Dessa två elevkategorier kan vara placerade i olika grupper men finns inte sällan i samma grupp. Då underlättas undervisningen av det gemensamma innehållet i modulerna år 1 och 2.

SKOLANS PLANERING AV TIMPLANER

Ämnesplaneringarna tydliggör tidskraven för varje ämne, något som underlättar utformningen av studieplaner och schemaläggningen av klasser. Modulariteten i ämnesplaneringarna gör att det är enkelt att variera studietakt och ämneskombinationer i olika klasser och i vissa fall även på individnivå.

Med utgångspunkt i NO- och SO-ämnena ges nedan exempel på hur timplanerna kan tillämpas med utgångspunkt i elevernas och organisationens förutsättningar.

Grundupplägget och tre olika alternativ för kombinationen av NO och SO diskuteras nedan.

I

Tabell 1 illustreras *Intensivsvenskas* grundupplägg för NO- och SO-ämnen. Det tvååriga upplägget innebär att alla NO-ämnen (biologi, fysik, kemi) och SO-ämnen (geografi, historia, religion, samhällskunskap) är i gång varje termin, men inte samtidigt. Siffrorna i tabellen motsvarar veckonummer. Varje termin läser eleverna en modul i varje ämne (en modul sträcker sig över 4–6 veckor). NO-ämnen har i grundupplägget tre undervisningstimmar per vecka och SO-ämnen har fyra.

I grundupplägget läses alltså alla NO- och SO-ämnen över två år, vilket ger eleverna tid att utveckla skolspråket i svenska inom ramen för varje skolämne innan respektive ämneskurser avslutas termin 4. Detta upplägg möjliggör också nästintill sömlösa övergångar inom NO- respektive SO-ämnen och minskar därmed den skenbara innehållsliga splittringen. Till exempel rör modul B i alla NO-ämnen människokroppen på olika sätt.

Tabell 1. Intensivsvenskas tvååriga grundupplägg för NO- och SO-ämnena

År	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
BI	Modul A								Modul B															
FY										Modul B														
KE																								
GE	Modul A									Modul B														
HI																								
RE																								
SH																								

I Tabell 2 illustreras variant A vars särdrag är längre med färre ämnesperioder per ämne varje läsår. Denna variant omfattar alltså färre ämnesbyten och kan vara att föredra om olika undervisande lärare kommer i fråga för varje NO- eller SO-ämne. Upplägget för variant A innebär att elevernas läser modul A och B efter varandra i varje ämne. Det medför å ena sidan att varje NO- respektive SO-ämne har längre sammanhängande undervisningstid, å andra sidan att varje ämne endast förekommer under en period under ett läsår (i jämförelse med 1 gång/termin i Intensivsvenskas grundupplägg). Eleverna läser således modul A och B i varje ämne under läsår 1 och modul C och D under läsår 2 (visas inte i tabellen).

Tabell 2. Variant A: Tvåårscykel med längre men färre ämnesperioder (år 2 visas inte i tabellen)

År	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
BI	Modul A	Modul B																						
FY																								
KE																								
GE																								
HI	Modul A	Modul B																						
RE																								
SH																								

I Tabell 3 illustreras variant B som innebär ett ettårsperspektiv på NO- och SO-ämnena, istället för ett tvåårsperspektiv. Med variant B läser eleverna alla fyra modulerna i två NO-ämnena och två SO-ämnena under ett läsår, vilket ger eleverna möjlighet att nå betyg i dessa fyra ämnen. Vad gäller SO-ämnena läggs samma

antal undervisningstimmar på två SO-ämnena i stället för fyra, så att eleverna läser alla fyra moduler i dessa två SO-ämnena på ett i stället för två läsår. Till skillnad från grundupplägget och variant A har NO-ämnena fyra undervisningstimmar per vecka.

Variant B kan lämpa sig för elever som varit i Sverige en längre tid och kommit lite längre i sin språkutveckling i svenska. Eventuellt har eleven betyg i något eller några SO-ämnena sedan tidigare och ges då en möjlighet att inom första året på språkintruktionsprogrammet nå de betyg som behövs för att det ska vara möjligt att söka vidare till ett annat program. I ett eventuellt år 2 läser eleven de andra NO- och SO-ämnena, alternativt det eller de ämnena som eleven inte har uppnått målen i.

Tabell 3. Variant B: Ettårscykler med två NO- respektive två SO-ämnena

	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24																	
BI	Modul A				Modul B																				Modul C				Modul D																															
FY																																																												
KE													Modul A				Modul B																												Modul C				Modul D											
GE																																																												
HI	Modul A				Modul B																								Modul C				Modul D																											
RE																	Modul A				Modul B																												Modul C				Modul D							
SH																																																												

I

Tabell 4 illustreras variant C som i grunden är en implementering av variant B i två klasser med följande särdrag: (i) SO- och NO-undervisningen schemaläggs i samma schemapositioner i klass 1 och 2, (ii) båda klasserna läser alla moduler i två NO-ämnen och två SO-ämnen under ett läsår, men ämneskombinationen skiljer sig klasserna emellan. Samtliga SO- och NO-ämnen är då i gång varje läsår på skolan. Som fjärde NO-ämne kan skolan antingen erbjuda teknik (förkortat TK i tabellen) eller upprepa det ämne (bland biologi, fysik och kemi) som flest elever saknar betyg i. Med variant C kan eleverna gå mellan klasserna beroende på vilka ämnen de behöver läsa. Fler elever får på så sätt möjlighet att på ett år bli behöriga till vidare studier trots att skolan inte erbjuder alla ämnen i varje klass. Variant C innebär således en schemateknisk lösning som lämpar sig i skolor där många elever har betyg i olika SO- och NO-ämnen från tidigare skolgång i Sverige eller hemlandet.

Tabell 4. Variant C: Ettårscyklar i två parallellt schemalagda klasser med varsin kombination av två SO-ämnen och två NO-ämnen.

		34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24									
Klass 1	GE	Modul A		Modul B																				Modul C			Modul D																										
	HI											Modul A		Modul B																																Modul C	Modul D						
	BI	Modul A		Modul B																					Modul C			Modul D																									
	FY											Modul A		Modul B																																				Modul C	Modul D		
Klass 2	RE	Modul A		Modul B																					Modul C			Modul D																									
	SH											Modul A		Modul B																																			Modul C	Modul D			
	KE	Modul A		Modul B																					Modul C			Modul D																									
	TK											Modul A		Modul B																																						Modul C	Modul D

De skolor som har testat ämnesplaneringarna har alla valt olika implementeringsvarianter beroende på sina specifika förutsättningar för mottagande, skolorganisation, lärartillgång, osv. Det skollärande och schemaläggare behöver känna till för att kunna göra tjänstefördelning och schemaläggning är antalet undervisningstimmar per vecka och modul i varje ämne. Det är i nästa steg också den information som den enskilda läraren behöver för att anpassa innehåll och mål i ämnesplaneringarna till det egna schemat och elevgruppen (om man t.ex. ska sträcka ut modulerna över terminen eller komprimera dem).

Generell läsguide för modulerna

- 1 Modul C. Klimatförändringar och befolkning (4 v., 4 tim./v.)

Termin 3, hösttermin

vecka	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52
Ge																			
Hi																			
Re																			
Sh																			

Ge: C. Klimatförändringar, befolkning

Hi: C. Revolutionerna, politiska ideologier

Re: C. Etik och livsfrågor

Sh: C. Så styrs Sverige och EU, politiska ideologier, och mass-media

Buffert

MODULINNEHÅLL FÖR MODUL C I GEOGRAFI

Modul C i geografi innehåller två områden: 1- klimatförändringar och 2- befolkning och samhällsplanering.

OMRÅDE 1: KLIMATFÖRÄNDRINGAR

Ur Centralt innehåll årskurs 7-9, Lgr 22:

1. "Vad klimat är och faktorer som påverkar klimatet. Människans påverkan på klimatet och konsekvenser av klimatförändringar för människa, samhälle och natur."
2. "Rumslig utbredning av sårbara platser på jorden, till exempel områden som riskerar att återkommande drabbas av översvämningar, torka eller jordbävningar."

OMRÅDE 2: BEFOLKNING OCH SAMHÄLLSPANERING

Ur Centralt innehåll årskurs 7-9, Lgr 22:

1. "Orsaker till och konsekvenser av demografiska mönster och förändringar: ..."

Betygskriterier för betyget E i slutet av årskurs 9, Lgr 22:

Eleven visar **grundläggande** kunskaper om geografiska för-hållanden, mönster och processer. Eleven för **enkla** resonemang om orsaker till geografiska mönster och processer samt om deras konsekvenser för människa, samhälle och natur. Eleven visar även **grundläggande** kunskaper om namn och lägen på relevanta platser och regioner i olika delar av världen. Eleven visar **grundläggande**

6 OMRÅDE 1: KLIMATFÖRÄNDRINGAR (6 LEKTIONER)

Lektion 1. Klimatförändringar, orsaker

- 7 Lektionsmål
 - Eleven beskriver naturliga klimatvariationer och hur människan har påverkat klimatet.
- 8 Innehåll
 - Olika orsaker till naturliga klimatvariationer, växthuseffekten
 - Hur mänsklig påverkan på klimatet leder till förstärkt växthuseffekt och global uppvärmning
- 9 Resurser, förslag på aktiviteter
 - Utbildningsfilmer (Binogi): [Klimatförändringar](#), [Växthusgaser](#), [Klimatförändringarnas historia](#), [Växthuseffekten](#)
- 10 Begrepp
 - naturliga klimatvariationer, atmosfär, naturlig växthuseffekt, förstärkt växthuseffekt, fossila bränslen, växthusgaser, global uppvärmning

1. Modulens rubrik och omfattning
2. Placering av modulen i Intensivsvenskas grundupplägg
3. Modulens områden och innehåll
4. Modulens innehåll, uppdelat på de olika områdena. Koppling till centralt innehåll åk 7-9, Lgr 22
5. Betygskriterier för betyg E åk 9, Lgr 22
6. Rubrik för området
7. Lektionsmål
8. Lektionsinnehåll
9. Förslag på undervisningsresurser, till exempel webblänkar, utbildningsfilmer och samarbeten med andra ämnen.
10. Begrepp som är relevanta för lektionen.

Ämnesplaneringarna i SO

Varje SO-ämne är indelat i fyra moduler (modul A, B, C, D), där en modul motsvarar 15–20 undervisningstimmar. I grundmodellen läser eleverna varje termin alla fyra SO-ämnena, dock ett SO-ämne i taget. Eftersom innehållet i modulerna är fastställda och också kopplade till ett visst antal undervisningstimmar går de att läsa i den takt som passar klassens schema. Olika skolor har också kombinerat de fyra ämnesmodulerna på olika sätt i relation till varandra.

Nedan följer en överblick som visar grundversionen av SO-ämnesplaneringarna. Varje termin visas i överblicken som en tabell med ett ämne per rad (Ge = geografi, Hi = historia, Re = religion, Sh = samhällskunskap), och veckonumren anges i översta raden. Rubriken på modulerna anger vilka teman som behandlas i modulen.

Undervisningstiden fördelas över 2 år med 4 timmar i veckan. Varje modul omfattar 3–7 veckor. I grundversionen alterneras ämnena så att en modul i varje ämne läses i taget. Alltså innefattar första terminen modul A i alla fyra ämnena och andra terminen modul B i alla fyra ämnena. Modulerna C och D läses andra året.

Terminsöversikt

Termin 1, hösttermin

vecka	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52
Ge	A. Kartkunskap																		
Hi									A. Histo- riskt tänkan- de			Odling och kanal- bevatt- ning							
Re														A. Religion & andra livsåskådningar				Buffert	
Sh					A. Demokrati, männsliga rättigheter, nationella minoriteter														

Termin 2, vårtermin

vecka	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
Ge	B. Klimat, inre och yttre krafter																						
Hi					B. Expansion/ Arv från förr																		
Re																B. De abrahamitiska religionerna							
Sh										B. Rättssystemet och källkritik													Buffert

Termin 3, hösttermin

vecka	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52
Ge															C. Klimatförändringar, befolkning				
Hi					C. Revolutionerna, politiska ideologier														
Re	C. Etik och livsfrågor																		Buffert
Sh										C. Så styrs Sverige och EU,		politiska ideologier, och mass-media							

Termin 4, vårtermin

vecka	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
Ge											D. Globaliserings- &			Utvecklingsfrågor									
Hi	D. Konflikt och globalisering, 1900-talet																						
Re																	D. Rel. & livsåskåd. i modern tid						Buffert
Sh					D. Konflikter och FN, arbetsmarknad,					Samh. - & hush.-ekonomi													

Terminsöversikten utgår från att en normal hösttermin löper från vecka 34 till och med vecka 51 (som ofta är halv), och att höstlovet infaller vecka 44. Höstterminen består av 16–17 undervisningsveckor. För vårterminen utgår terminsöversikten från att terminen löper från vecka 2 till och med vecka 24 med sportlov och påsklov. Vårterminen består av 19 undervisningsveckor. Lovveckorna under våren infaller på olika tidpunkter i olika delar av landet och ibland olika år. Lovveckorna är utplacerade på specifika veckor i terminsöversikterna, men måste alltså anpassas till aktuella terminstider. Vårterminens sista 2–3 veckor har inte tagits med i någon modul för att ge utrymme för repetition, nationella prov eller andra schemabrytande examinationer eller aktiviteter.

Läsguide till ämnesplaneringarna i SO

På nästa sida börjar den detaljerade beskrivningen av ämnet geografi. Varje **modul** inleds med ett utdrag från 2-årsöverblicken som visar när modulen är tänkt att behandlas, både tidsmässigt och i förhållande till de andra SO-ämnena. Efter överblicken följer en ruta med **modulinnehåll** hämtad från kursplanen i ämnet, närmare bestämt från centralt innehåll i årskurs 7–9 och betygskriterierna för betyg E i slutet av årskurs 9. Vissa moduler innehåller flera tematiska **områden. Notera att det för modul B i historia finns två alternativa moduler.** Den ena bygger på ett tematiskt upplägg medan det andra bygger på ett kronologiskt.

Därefter följer ett detaljerat innehåll för varje vecka som även anger vilka **veckomål** eleven arbetar mot. Målen kan vara inriktade mot kunskaper, färdigheter eller förmågor, mm. Ämnesplaneringarna fungerar både som underlag för lärarens planering och läraren kan bocka av varje veckomål när innehållet har behandlats i undervisningen alternativt när eleverna bedöms ha uppnått målet. För ämnet geografi är planeringen på lektionsnivå, medan det för ämnena historia, religion och samhällskunskap finns förslag på lektionsrubriker och tips på lektionsinnehåll i ämnesplaneringarnas bilagor. I vissa ämnesplaneringar ges också viktiga ord och begrepp i modulerna. Vecko- och lektionsmålen är konkretiseringar av modulinnehållet, som förhåller sig till betygskriterierna och centralt i kursplanen under avsnittet **koppling till Lgr 22.**

Till vissa veckor anger ämnesplaneringen även **förslag på undervisningsresurser** såsom lektionsplaneringar, laborationer, utbildningsfilmer, andra webbresurser, möjliga samarbeten, etc.

Mål och innehåll för modulerna

Modul A. Kartkunskap (4 v., 4 tim./v.)

Termin 1, hösttermin

vecka	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52
Ge	A. Kartkunskap																		
Hi									A. Historiskt tänkande			Odling och kanalbevattning							
Re														A. Religion & andra livsåskådningar				Buffert	
Sh					A. Demokrati, mänskliga rättigheter, nationella minoriteter														

MODULINNEHÅLL FÖR MODUL A I GEOGRAFI

Modul A i geografi kretsar kring området kartkunskap. Flera moment i modulen är hämtade från tidigare årskursers centrala innehåll. Ett förslag på urval och avgänsning är de femtio största länderna efter befolkning och de trettio till ytan största länderna.

KARTKUNSKAP

Ur Centralt innehåll årskurs 7-9, Lgr 22:

1. "Digitala och analoga kartor och deras uppbyggnad med gradnät, färger, symboler och skala. Topografiska och tematiska kartor." (Centralt innehåll åk 4–6)
2. "Namn och läge på platser och regioner som är relevanta för studierna av geografiska förhållanden [...]"
3. "Digitala och analoga kartors uppbyggnad samt olika kartprojektioner och deras egenskaper. Geografiska informationssystem (GIS) och exempel på hur de används i samhället."

Betygskriterier för betyget E i slutet av årskurs 9, Lgr 22:

"Eleven visar **grundläggande** kunskaper om geografiska förhållanden, mönster och processer. Eleven för **enkla** resonemang om orsaker till geografiska mönster och processer samt om deras konsekvenser för människa, samhälle och natur.

Eleven visar även **grundläggande** kunskaper om namn och lägen på relevanta platser och regioner i olika delar av världen. Eleven visar **grundläggande** kunskaper om miljö- och utvecklingsfrågor. Eleven för också **enkla** resonemang om åtgärder för att främja hållbar utveckling utifrån ekologiska, sociala och ekonomiska perspektiv. Eleven använder geografins metoder och verktyg på ett **i huvudsak fungerande** sätt för att utifrån geografiska frågor beskriva och analysera förhållanden på olika platser och i olika regioner.”

KARTKUNSKAP (13 LEKTIONER, INKL. EXAMINATION, FÄLTSTUDIE OCH UPPFÖLJNING AV EXAMINATION)

Lektion 1. Ämnesintroduktion och diagnos

Innehåll	• Introduktion av geografiämnet • Diagnos – namngeografi: världsdelar, hav, floder, öknar
Resurser, förslag på aktiviteter	• Undervisningsfilm på Learnify: ”Planeten jorden – En introduktion till geografi” • Gleerups digitala läromedel i geografi: konturkartor: ”Världen, naturnamn”
Begrepp	geografi, världsdelar, hav, flod, öken

Lektion 2. Jordgloben och kartprojektioner

Lektionsmål	☐ Eleven beskriver skillnader mellan en jordglob och några kartprojektioner. ☐ Eleven förstår att världskartor kan se olika ut, och förklara varför.
Innehåll	• Läraren illustrerar med en apelsin att alla kartor är mer eller mindre felaktiga • Jämförelse av platser på jordglob och världskarta storleksmässigt • Visa kartprojektionerna Mercators, Peters och Van der Grintens • Läs kapitlet ”Bara jordgloben visar helt rätt” i Gleerups (eller motsvarande läromedel)
Resurser, förslag på aktiviteter	• Världsatlas • Utbildningsfilmer • Kortaste avståndet på en karta

	• Kartprojektioner
Begrepp	jordglob, världskarta, atlas, kartprojektioner

Lektion 3. Kartbok, register och innehållsförteckning

Lektionsmål	☐ Eleven använder en kartbok med hjälp av register och innehållsförteckning
Innehåll	• Repetera lektion 2 • Praktiska kartboksövningar kring register och innehållsförteckning
Resurser, förslag på aktiviteter	• Undervisningsfilm på Learnify och SLI: "Kartan – geografiska begrepp och symboler" • Världsatlas
Begrepp	register, innehållsförteckning, atlas

Lektion 4. Väderstrecken

Lektionsmål	☐ Eleven beskriver och berättar om väderstrecken
Innehåll	• Praktiska kartboksövningar kring register och innehållsförteckning samt riktning
Resurser, förslag på aktiviteter	• Kartböcker
Begrepp	väderstrecken

Lektion 5. Olika typer av kartor

Lektionsmål	☐ Eleven visar förståelse för olika typer av kartor; topografiska och tematiska ☐ Eleven använder kartans skala
Innehåll	• Praktiska kartboksövningar kring kartans färger och symboler

Resurser, förslag på aktiviteter	• Utbildningsfilmer
Begrepp	topografisk karta, tematisk karta, politisk karta, skala

Lektion 6. Gradnätet i teori och praktik

Lektionsmål	☐ Eleven använder gradnätet
Innehåll	• Genomgång av gradnätet och praktiska övningar
Resurser, förslag på aktiviteter	• Jordglob • Kartbok
Begrepp	ekvatorn, vändkretsarna, polcirkelarna, nordpolen, sydpolen, nollmeridianen, longitud, latitud, längdgrad, breddgrad

Lektion 7 och 8. Repetition inför examination

Lektionsmål	☐ Repetera betygskriterierna för lektion 1–6 inför examinationen
Innehåll	• Repetition
Resurser, förslag på aktiviteter	• Repetition
Begrepp	Repetition av begreppen från område 1

Lektion 9 och 10. Examination: kartkunskap

Lektionsmål	☐ Eleven visar genom examination sin kunskapsnivå
Innehåll	• Provet har två delar: 1) kunskapsfrågor utifrån undervisningen i kartkunskap 2) en praktisk del med kartbok som hjälpmedel

Resurser, förslag på aktiviteter	• Kartbok
Begrepp	De begrepp som tillhör modulen.

Lektion 11 och 12. Naturgeografisk fältstudie

Lektionsmål	☐ Eleven använder kartor för att studera geografiska objekt i verkligheten
Innehåll	• Studera och besök geografiskt intressanta objekt i närområdet med hjälp av kartor
Resurser, förslag på aktiviteter	Fältstudien kan genomföras vid lämpligt tillfälle under modul A och gärna i samarbete med ämnet idrott och hälsa
Begrepp	De begrepp som tillhör område 1

Lektion 13-4: Världens länder

Lektionsmål	☐ Eleven använder atlas för att markera länder på numrerad konturkarta (blindkarta)
Innehåll	• Arbete med atlas och numrerade konturkartor (blindkartor)
Resurser, förslag på aktiviteter	• Gleerups digitala läromedel i geografi; konturkartor: "Världen" • Seterra online (de 30 största länderna efter befolkning, de 30 största länderna efter befolkning huvudstäder, de 50 största länderna efter befolkning, de 50 största länderna efter befolkning huvudstäder, de 30 till ytan största länderna) • Världsatlas • Undervisningsfilm på Learnify: "Världsdelar – en översikt"
Begrepp	världsdela, land, huvudstad

Lektion 15-16: Buffert/Examination

Lektionsmål	☐ Repetition av området kartkunskap och området namngeografi
Innehåll	• Genomgång av kartkunskapsprovet
Resurser, förslag på aktiviteter	Se tidigare resurser.
Begrepp	De begrepp som tillhör modulen

Modul B. Väder, klimat och vegetation (4 v., 4 tim./v.)

Termin 2, vårtermin

vecka	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
Ge	B. Klimat, inre och yttre krafter																						
Hi					B. Expansion/ Arv från förr																		
Re															B. De abrahamitiska religionerna								
Sh										B. Rättssystemet och källkritik													
																							Buffert

MODULINNEHÅLL FÖR MODUL B I GEOGRAFI

Ur Centralt innehåll årskurs 7-9, Lgr 22:

1. "Vad klimat är och faktorer som påverkar klimatet."
2. "Beskrivningar och analyser av platser och regioner med hjälp av kartor, enkla former av GIS, fältstudier och andra geografiska källor, metoder, verktyg och begrepp."
3. Jordens endogena och exogena processer, samt hur dessa formar och förändrar landskapet.

Betygskriterier för betyget E i slutet av årskurs 9, Lgr 22:

"Eleven visar **grundläggande** kunskaper om geografiska för-hållanden, mönster och processer. Eleven för **enkla** resonemang om orsaker till geografiska mönster och processer samt om deras konsekvenser för människa, samhälle och natur. Eleven visar även **grundläggande** kunskaper om namn och lägen på relevanta platser och regioner i olika delar av världen. Eleven visar **grundläggande** kunskaper om miljö- och utvecklingsfrågor. Eleven för också **enkla** resonemang om åtgärder för att främja hållbar utveckling utifrån ekologiska, sociala och ekonomiska perspektiv. Eleven använder geografins metoder och verktyg på ett **i huvudsak fungerande** sätt för att utifrån geografiska frågor beskriva och analysera förhållanden på olika platser och i olika regioner."

Lektion 1. Introduktion till väder & klimat

Lektionsmål	☐ Eleven visar förståelse för vad som omfattas av begreppen väder respektive klimat
Innehåll	• Begreppen väder och klimat
Resurser, förslag på aktiviteter	• Jordglob
Begrepp	väder, klimat, atmosfär, temperatur, nederbörd

Lektion 2. Begreppen väder & klimat och varför vi har årstider

Lektionsmål	☐ Eleven visar förståelse för vad som omfattas av begreppen väder respektive klimat, och kan förklara varför vi har årstider i Sverige.
Innehåll	• Begreppen väder och klimat • Orsaker till våra årstider
Resurser, förslag på aktiviteter	• Jordglob • Utbildningsfilmer
Begrepp	väder, klimat, atmosfär, temperatur, nederbörd, luftfuktighet, vind, lufttryck, medelvärden, jordaxelns lutning, jordens rotation, zenit, ekvatorn, vändkretsarna, årstider, vår, sommar, höst, vinter

Lektion 3. Faktorer som påverkar temperaturen

Mål	☐ Eleven visar förståelse för vad som påverkar en plats temperatur
Innehåll	• Hur en plats temperatur påverkas av avståndet till ekvatorn, höjden över havet, avståndet till hav (kust–inland, vindar och havsströmmar) • Temperaturkartor
Resurser, förslag på aktiviteter	• Utbildningsfilmer

Begrepp	temperatur, atmosfär, zenit, kustklimat, inlandsklimat, vind, havsströmmar, Golfströmmen
---------	--

Lektion 4. Vindar, högtryck och lågtryck

Mål	☐ Eleven beskriver hur vind uppkommer
Innehåll	• Vad vind är och hur vindar uppkommer • Atmosfärens allmänna cirkulation, sjö- och landbris, monsunvindar
Resurser, förslag på aktiviteter	• Utbildningsfilmer
Begrepp	vind, högtryck och lågtryck, passadvindar, sjöbris, landbris, monsunvindar

Lektion 5. Nederbörd

Lektionsmål	☐ Eleven beskriver hur nederbörd uppkommer
Innehåll	• Tre former av nederbörd: regn, snö och hagel • Hur nederbörd uppstår och de tre nederbördstyperna • Nederbördskartor
Resurser, förslag på aktiviteter	• Undervisningsfilm på Learnify och SLI: "Extrema platser: Cherrapunjee i Indien"
Begrepp	nederbörd, regn, snö, hagel, avdunsta, kondensera, smälta, frysa, konvektiv nederbörd, orografisk (sluttnings-) nederbörd, frontnederbörd, monsun

Lektion 6. Tropiska orkaner och klimatdiagram

Lektionsmål	☐ Eleven repeterar lektionerna om temperatur, vind och nederbörd
	☐ Eleven beskriver hur tropiska orkaner uppstår och vilka områden som är särskilt sårbara för tropiska orkaner
	☐ Eleven visar förståelse för hur man tolkar klimatdiagram

Innehåll	• Hur tropiska orkaner uppstår och vilka områden som är särskilt sårbara för tropiska orkaner • Exempel på klimatdiagram och hur man läser av dessa • Klimatdiagram finns t ex i Gleerups digitala läromedel
Resurser, förslag på aktiviteter	• Ur Skola: Fatta vindars kraft • Utbildningsfilmer
Begrepp	tropiska orkaner (cykloner, hurricanes, tyfoner, willy-willies), skyfall, översvämningar, klimatdiagram, medelnederbörd, medeltemperatur

Lektion 7. Klimatzonerna 1(2)

Lektionsmål	☐ Eleven beskriver vad som kännetecknar olika klimatzoner
Innehåll	• Karta över klimatzoner • Kännetecken för den tropiska klimatzonen och vegetationstyperna regnskog och savann inklusive djurliv och markanvändning
Resurser, förslag på aktiviteter	• Undervisningsfilm på Learnify: "Den hotade regnskogen" (se bifogat dokument) • Undervisningsfilm på Learnify: "Jordens öknar" • Undervisningsfilm på SLI och Learnify: "Extrema platser: Atacamaöknen i Chile"
Begrepp	klimatdiagram, medelnederbörd, medeltemperatur, klimatzon, tropikerna, vegetation, ekvatorn, regnskog, savann, subtropiska zonen, öken, oas, Sahelområdet, medelhavsklimat, macchia

Lektion 8. Klimatzonerna 2 (2)

Lektionsmål	☐ Eleven beskriver vad som kännetecknar olika klimatzoner
Innehåll	• Karta över klimatzonerna • Kännetecken för den tempererade klimatzonen och vegetationstyperna lövskog och barrskog inklusive djurliv och markanvändning

	• Kännetecknen för polarzonen och vegetationstypen tundra samt inlandsis/glaciärer inklusive djurliv och markanvändning
Resurser, förslag på aktiviteter	• Utbildningsfilmer
Begrepp	tempererat klimat, lövskog, barrskog, tajga, polarzonen, Arktis, Antarktis, tundra, inlandsis, havsis, glaciär, permafrost

Lektion 9. Jordens inre krafter

Lektionsmål	☐ Eleven beskriver hur jordens inre ser ut ☐ Elever ger exempel på hur de inre krafterna påverkar jorden
Innehåll	• Jordens endogena processer • Hur dessa processer formar och förändrar landskapet
Resurser, förslag på aktiviteter	• Utbildningsfilmer
Begrepp	• Jordskorpa, kärna, kontinentalplattor, vulkaner, jordskalv, endogena processer, krafter, klimatförändringar, landskap

Lektion 10. Jordens inre krafter

Lektionsmål	☐ Eleven visar förståelse för hur klimatförändringar påverkar jordens sårbara platser
Innehåll	• Hur endogena processer formar och förändrar landskapet • Rumslig utbredning av sårbara platser på jorden genom exempel på områden som återkommande drabbas av översvämningar, torka, jordbävningar mm.
Resurser, förslag på aktiviteter	• Utbildningsfilmer
Begrepp	• Jordskorpa, kärna, kontinentalplattor, vulkaner, jordskalv, endogena processer, krafter, klimatförändringar, landskap, översvämning, torka, jordbävning,

Lektion 11. Jordens yttre krafter

Lektionsmål	☐ Eleven visar förståelse för hur människans aktiviteter påverkar jordens sårbarhet och hur detta kan förebyggas
Innehåll	• Exempel på människans påverkan på naturen i olika delar av världen
Resurser, förslag på aktiviteter	• Kartor • Utbildningsfilmer
Begrepp	• Vatten, is, vind, jordyta, vittring, erosion, människans påverkan, konsekvenser, klimatförändringar, naturkatastrofer, sårbara platser

Lektion 12 . Jordens yttre krafter

Lektionsmål	☐ Eleven visar förståelse för hur människans aktiviteter påverkar jordens sårbarhet och hur detta kan förebyggas
Innehåll	• Yttre krafter som påverkar jorden • Människan som yttre påverkan på naturen i olika delar av världen
Resurser, förslag på aktiviteter	• Kartor • Utbildningsfilmer
Begrepp	• Vatten, is, vind, jordyta, vittring, erosion, människans påverkan, konsekvenser, klimatförändringar, naturkatastrofer, sårbara platser

Lektion 13-14: Buffert och repetition av modul B

Lektion 15 och 16: Examination

Modul C. Klimatförändringar och befolkning (4 v., 4 tim./v.)

Termin 3, hösttermin

vecka	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52
Ge																			
Hi																			
Re																			
Sh																			

MODULINNEHÅLL FÖR MODUL C I GEOGRAFI

Modul C i geografi innehåller två områden: 1- klimatförändringar och 2- befolkning och samhällsplanering.

OMRÅDE 1: KLIMATFÖRÄNDRINGAR

Ur Centralt innehåll årskurs 7-9, Lgr 22:

1. "Vad klimat är och faktorer som påverkar klimatet. Människans påverkan på klimatet och konsekvenser av klimatförändringar för människa, samhälle och natur."
2. "Rumslig utbredning av sårbara platser på jorden, till exempel områden som riskerar att återkommande drabbas av översvämningar, torka eller jordbävningar."

OMRÅDE 2: BEFOLKNING OCH SAMHÄLLSPANERING

Ur Centralt innehåll årskurs 7-9, Lgr 22:

1. "Orsaker till och konsekvenser av demografiska mönster och förändringar: befolkningsfördelning, befolkningsutveckling, migrationsmönster och urbanisering."
2. "Samband mellan ekonomisk och social levnadsstandard och faktorer som demografi, jämställdhet, utbildning och naturresurser."

3. "Hur samhällsplanering och människans verksamheter påverkar sårbarhet och hur risker kan förebyggas."

4. Människors tillgång till och användning av förnybara och icke-förnybara naturresurser och hur det påverkar människans livsmiljöer. Intressekonflikter kring naturresurser."

Betygskriterier för betyget E i slutet av årskurs 9, Lgr 22:

"Eleven visar **grundläggande** kunskaper om geografiska för-hållanden, mönster och processer. Eleven för **enkla** resonemang om orsaker till geografiska mönster och processer samt om deras konsekvenser för människa, samhälle och natur.

Eleven visar även **grundläggande** kunskaper om namn och lägen på relevanta platser och regioner i olika delar av världen. Eleven visar **grundläggande** kunskaper om miljö- och utvecklingsfrågor. Eleven för också **enkla** resonemang om åtgärder för att främja hållbar utveckling utifrån ekologiska, sociala och ekonomiska perspektiv. Eleven använder geografins metoder och verktyg på ett **i huvudsak fungerande** sätt för att utifrån geografiska frågor beskriva och analysera förhållanden på olika platser och i olika regioner."

OMRÅDE 1: KLIMATFÖRÄNDRINGAR (6 LEKTIONER)

Lektion 1. Klimatförändringar, orsaker

Lektionsmål	☐ Eleven beskriver naturliga klimatvariationer och hur människan har påverkat klimatet.
Innehåll	• Olika orsaker till naturliga klimatvariationer, växthuseffekten • Hur mänsklig påverkan på klimatet leder till förstärkt växthuseffekt och global uppvärmning
Resurser, förslag på aktiviteter	• Utbildningsfilmer
Begrepp	naturliga klimatvariationer, atmosfär, naturlig växthuseffekt, förstärkt växthuseffekt, fossila bränslen, växthusgaser, global uppvärmning

Lektion 2. Klimatförändringar, orsaker och konsekvenser

Lektionsmål	☐ Eleven beskriver hur människan påverkar klimatet och vad konsekvenserna av klimatförändringarna kan bli
-------------	--

Innehåll	• Repetition av orsaker till global uppvärmning • Konsekvenser av global uppvärmning som smältande glaciärer, stigande havsyttnivåer, översvämningar, torka, extremväder • Påverkan på olika ekosystem och risk för konflikter
Resurser, förslag på aktiviteter	• Undervisningsfilm på UR: "Klimatresan: Kiribatis försvinnande örike" • Samarbete med fysiken om energifrågor
Begrepp	smältande glaciärer, stigande havsyttnivåer, översvämningar, torka, extremväder, påverkan på ekosystem och risk för konflikt

Lektion 3. Klimatförändringar, hur kan vi minska utsläppen av växthusgaser?

Lektionsmål	☐ Eleven resonerar kring möjliga lösningar på klimatkrisen med fokus på transporter och energiförsörjning samt de intressekonflikter som kan uppstå kring vatten och mark.
Innehåll	• Koldioxidavtryck och hur man kan minska det • Dagens energiförsörjning i Sverige och i världen • Olika drivmedel • Förnybara energikällor • För- och nackdelar med olika energikällor • Samarbete med fysiken om energifrågor
Resurser, förslag på aktiviteter	• Utbildningsfilmer
Begrepp	koldioxidavtryck, fossila bränslen, förnybara energikällor, klimatsmart, hållbar utveckling

Lektion 4. Klimatförändringar, hur kan vi minska utsläppen av växthusgaser?

Lektionsmål	☐ Eleven resonerar kring möjliga lösningar på klimatkrisen med fokus på klimatsmart mat
-------------	--

Innehåll	• Möjliga lösningar med fokus på mat. Koldioxidavtryck, klimatsmart mat • Repetition av lektion 3 • Åtgärder som kan vidtas av privatpersoner respektive makthavare lokalt och globalt
Resurser, förslag på aktiviteter	• Utbildningsfilmer
Begrepp	koldioxidavtryck, matsvinn, närproducerat, klimatsmart mat, hållbar utveckling

Lektion 5 och 6: Repetition och examination av område 1

Lektionsmål	☐ Eleven visar sin kunskapsnivå genom examination.
Innehåll	• Examination genom case eller rollspel om aktuell klimatrelaterad fråga i grupp alt. prov
Begrepp	De begrepp som tillhör område 1

OMRÅDE 2: BEFOLKNING OCH SAMHÄLLSPLANERING (10 LEKTIONER)

Lektion 7. Introduktion: tätbefolkat respektive glesbefolkat, befolkningsutveckling

Lektionsmål	☐ Eleven använder kartor för att dra slutsatser om vilka områden på jorden som är tät- respektiva glesbefolkade. ☐ Eleven tolkar diagram över befolkningsutveckling och känner till att jordens befolkning ökar.
Innehåll	• Med hjälp av kartor beskriva vilka områden som är tätbefolkade respektive glesbefolkade och orsaker till detta • Tolka diagram över jordens växande befolkning och prognoser över framtidens befolkningsutveckling.

Resurser, förslag på aktiviteter	• Undervisningsfilm på SLI: "Världens befolkning"
Begrepp	befolkningsfördelning, tätbefolkat, glesbefolkat, befolkningsökning

Lektion 8 Befolkningslära

Lektionsmål	☐ Eleven tolkar befolkningspyramider och använda demografiska begrepp.
Innehåll	• Studier av befolkningspyramider från olika länder • Huvudstäder i världen
Resurser, förslag på aktiviteter	• Utbildningsfilmer
Begrepp	befolkningspyramid, demografi, nativitet, mortalitet, fruktsamhetstal, naturlig folkökning, medellivslängd

Lektion 9. Befolkningsutveckling

Lektionsmål	☐ Eleven resonerar kring demografisk transition och vägar till en hållbar utveckling för jordens befolkning.
Innehåll	• Den geografiska transitionsmodellen med fokus på Sverige • Hur man kan använda den geografiska transitionsmodellen för att förutspå den framtida befolkningsutvecklingen i världen • Vägar för att uppnå en hållbar utveckling för världens befolkning • Huvudstäder i världen
Resurser, förslag på aktiviteter	• Utbildningsfilmer • "Don't Panic – The Facts about Population": https://www.gapminder.org/videos/dont-panic-the-facts-about-population/
Begrepp	geografisk transition, nativitet, mortalitet, fruktsamhetstal, befolkningsökning, familjeplanering, jämställdhet, medellivslängd

Lektion 10. Migration mellan länder

Lektionsmål	☐ Eleven resonerar kring orsaker till och konsekvenser av migration mellan olika länder.
Innehåll	• Studera statistik över migration till och från Sverige samt i omvärlden. • Olika orsaker till migration • Konsekvenser av migration i länder som förlorar befolkning respektive länder som tar emot migranter
Resurser, förslag på aktiviteter	• Utbildningsfilmer
Begrepp	migrera, immigrant (invandrare), emigrant (utvandrare), pullfaktorer, pushfaktorer, permanent/tillfällig migration, frivillig/påtvingad migration, asyl, brain-drain

Lektion 11. Urbanisering

Lektionsmål	☐ Eleven resonerar kring orsaker till och konsekvenser av urbanisering.
Innehåll	• Studera statistik över befolkningsutvecklingen i svenska kommuner • Orsaker till att städer växer i Sverige och andra delar av världen • Konsekvenser av att städer växer i Sverige och i andra delar av världen • Konsekvenser av att landbygden/små tätorter avfolkas • Huvudstäder
Resurser, förslag på aktiviteter	• Kommunfakta och befolkningspyramider • Undervisningsfilm på Learnify och SLI: "Landet som töms" (De första 13,23 min.)
Begrepp	urbanisering, slum/kåkstad, smog, infrastruktur, bostadsbrist, skatteintäkt, avfolkning, glesbygd, landsbygd

Lektion 12 och 13. Buffertlektioner

Lektionsmål	☐ Planera geografisk fältstudie
Innehåll	• Hur man planerar och genomför en geografisk fältstudie med hjälp av t.ex. satellitbilder, kartor och planritningar
Resurser, förslag på aktiviteter	Förslag på frågeställningar till fältstudien: • Hur används marken nu? • Vilka förändringar planeras? • Kan det finnas några intressekonflikter kring hur marken ska nyttjas? Vilka? • Vilka attityder har invånarna till de planerade förändringarna i området? (Fråga 4 kan utgå vid tidsbrist, men man kan prata om hur man skulle kunna genomföra t.ex. en enkätundersökning.) • Hur kommer förändringarna att påverka människorna, samhället och naturen?
Begrepp	Se begrepp från lektionerna 7–11

Lektion 14 och 15. Buffertlektioner, repetition av område 2

Lektionsmål	Eleven redogör för och resonera kring: ☐ Hur jordens befolkning är fördelad över jorden ☐ Orsaker till och konsekvenser av den ojämna befolkningsfördelningen. ☐ Samband mellan fattigdom, ohälsa och befolkningstäthet ☐ Vägar till en hållbar utveckling för jordens befolkning. ☐ Orsaker till och konsekvenser av migration. ☐ Orsaker till och konsekvenser av urbanisering. ☐ Eleven genomför en kulturgeografisk fältstudie med fokus på samhällsplanering.
Innehåll	• Repetition
Resurser, förslag på aktiviteter	Se resurser från lektionerna 7–11
Begrepp	Se begrepp från lektionerna 7–11

Lektion 16. Examination av område 2: befolkning och samhällsplanering

Lektionsmål ☐ Eleven visar sin kunskapsnivå genom examination.

Begrepp De begrepp som tillhör område 2

Modul D. Globalisering, fattigdom och utvecklingsfrågor
(4 v., 4 tim./v.)

Termin 4, vårtermin

[illegible]

MODULINNEHÅLL FÖR MODUL D I GEOGRAFI

Modul D innehåller två områden. 1- Globalisering, produktion, handel och transporter, 2- Fattigdom och utvecklingsfrågor.

OMRÅDE 1: GLOBALISERING, PRODUKTION, HANDEL OCH TRANSPORTER

Ur Centralt innehåll årskurs 7-9, Lgr 22

1. "Globala produktions- och konsumtionsmönster samt flöden av varor och tjänster."
2. "Orsaker till och konsekvenser av demografiska mönster och förändringar: befolkningsfördelning, befolkningsutveckling, migrationsmönster och urbanisering."

OMRÅDE 2: FATTIGDOM OCH UTVECKLINGSFRÅGOR

Ur Centralt innehåll årskurs 7-9, Lgr 22:

1. "Människors tillgång till och användning av förnybara och icke-förnybara naturresurser och hur det påverkar människans livsmiljöer."
2. "Intressekonflikter kring naturresurser."

3. "Rumslig utbredning av sårbar platser på jorden, till exempel områden som riskerar att återkommande drabbas av översvämningar, torka eller jordbävningar."
4. "Samband mellan ekonomisk och social levnadsstandard och faktorer som demografi, jämställdhet, utbildning och naturresurser."

Betygskriterier för betyget E i slutet av årskurs 9, Lgr 22:

"Eleven visar **grundläggande** kunskaper om geografiska för-hållanden, mönster och processer. Eleven för **enkla** resonemang om orsaker till geografiska mönster och processer samt om deras konsekvenser för människa, samhälle och natur. Eleven visar även **grundläggande** kunskaper om namn och lägen på relevanta platser och regioner i olika delar av världen. Eleven visar **grundläggande** kunskaper om miljö- och utvecklingsfrågor. Eleven för också **enkla** resonemang om åtgärder för att främja hållbar utveckling utifrån ekologiska, sociala och ekonomiska perspektiv. Eleven använder geografins metoder och verktyg på ett **i huvudsak fungerande** sätt för att utifrån geografiska frågor beskriva och analysera förhållanden på olika platser och i olika regioner."

OMRÅDE 1: GLOBALISERING, PRODUKTION, HANDEL OCH TRANSPORTER (8 LEKTIONER)

Lektion 1. Produktion av kläder och prylar

Lektionsmål	☐ Elevenna visar förståelse för var deras kläder och prylar är producerade och kan diskutera orsaken till detta.
Innehåll	• Undersökning av var elevernas kläder är tillverkade • Orsakerna till varför tillverkningen ligger där den gör
Resurser, förslag på aktiviteter	• Broschyr: "Vad kostar din tröja?"
Begrepp	produktion, konsumtion, producent, konsument

Lektion 2. Olika näringsgrenar

Lektionsmål	☐ Eleven beskriver vilka de olika näringsgrenarna är ☐ Eleven beskriver hur arbetskraften fördelas mellan de olika näringsgrenarna.
Innehåll	• De olika näringsgrenarna

	• Hur fördelningen av arbetskraften skiljer sig åt mellan olika näringsgrenar, t.ex. jordbruk, industri och service • Jämförelse mellan fördelning av arbetskraft mellan rika länder med fattiga länder • Skillnaderna i Sverige idag och förr i tiden
Resurser, förslag på aktiviteter	• Utbildningsfilmer
Begrepp	näringsgrenar, råvaror, industri, service

Lektion 3. Industriens placering

Lektionsmål	☐ Eleven resonerar kring orsaker till att industrier ligger där de gör (lokaliseringsfaktorer)
Innehåll	• Orsaker till lokaliseringsfaktorer • Jämförelse mellan olika exempel
Resurser, förslag på aktiviteter	• Utbildningsfilmer
Begrepp	lokaliseringsfaktorer, arbetskraft, naturresurser, marknad

Lektion 4. Förutsättningarna för handel

Lektionsmål	☐ Eleven beskriver förutsättningar för handel och för- och nackdelar med internationell handel
Innehåll	• Förutsättningar för att handel ska uppstå • Förändringar i samhället som har möjliggjort en ökad globalisering • För- och nackdelar med internationell handel
Resurser, förslag på aktiviteter	• Utbildningsfilmer
Begrepp	handel, marknad, konkurrens, export, import, globalisering, multinationella företag, tullar, frihandel

Lektion 5. Transporter

Lektionsmål	☐ Eleven beskriver olika sätt att transportera varor ☐ Eleven diskuterar för- och nackdelar med olika transportsätt
Innehåll	• Olika sätt att transportera varor • För- och nackdelar med olika transportsätt ur ekonomiska och miljömässiga synvinklar
Resurser, förslag på aktiviteter	• Learnify-film: Infrastruktur – Vad är det? • Learnify-film: "Sjöfart och handel"
Begrepp	infrastruktur, hamn, järnväg, flygplats, frakt

Lektion 6 och 7. Produktionens och konsumtionens påverkan på människor och deras levnadsmiljöer

Lektionsmål	☐ Eleven resonerar kring hur produktion av olika produkter påverkar människor och deras levnadsmiljöer ☐ Eleven resonerar kring hur man som konsument kan påverka för en mer hållbar utveckling
Innehåll	• Definition av begreppet "hållbar utveckling" • Hur konsumtion och produktion påverkar människor och deras levnadsmiljöer på olika sätt • Hur man som konsument kan påverka för en mer hållbar utveckling (exempel: elektronikavfall, jätteräkor, plantagegrödor som bananer, kakao, kaffe och bomull)
Resurser, förslag på aktiviteter	• UR skola: Ghanas elektroniksoptipp • UR Skola: Costa Ricas besprutade bananer
Begrepp	kemiska bekämpningsmedel, arbetsförhållanden, hållbar utveckling (social, ekonomisk, ekologisk), krav, fairtrade

Lektion 8. Examination

Lektionsmål	☐ Eleven visar sin kunskapsnivå genom examination.
Begrepp	De begrepp som tillhör område 1

OMRÅDE 2: FATTIGDOM OCH UTVECKLINGSFRÅGOR (8 LEKTIONER)

Lektion 9. Fattiga och rika länder

Lektionsmål	☐ Eleven känner till olika sätt att definiera länder utifrån utvecklingsgrad ☐ Eleven känner till olika metoder att mäta välstånd ☐ Eleven resonerar kring vad som är typiskt för världens rikaste/fattigaste länder
Innehåll	• Hur man mäter välstånd: BNP, HDI, begreppen u-land & i-land • Användning av tematiska kartor och statistik i form av tabeller och diagram för att dra slutsatser om länders ekonomi och utvecklingsgrad • Vad som är typiskt för världens rikaste/fattigaste länder
Resurser, förslag på aktiviteter	https://www.gapminder.org/tools/#\$chart-type=bubbles
Begrepp	u-land, i-land, BNP, BNP/capita, HDI, medellivslängd, analfabetism, spädbarnsdödlighet, välstånd

Lektion 10. Fattiga och rika länder – orsaker till fattigdom

Lektionsmål	☐ Eleven beskriver orsaker till fattigdom i världen.
Innehåll	• Fortsättning på lektion 9. Olika orsaker till fattigdom i världen.
Resurser, förslag på aktiviteter	• https://www.gapminder.org/tools/#\$chart-type=bubbles
Begrepp	u-land, i-land, BNP, BNP/capita, HDI, medellivslängd, analfabetism, spädbarnsdödlighet, välstånd

Lektion 11. Sårbarhet och fattigdom (fokus på plattetektonikrelaterade naturkatastrofer)

Lektionsmål	☐ Eleven resonerar kring orsaker till platsers sårbarhet och sambanden mellan sårbarhet och fattigdom. ☐ Eleven beskriver hur jordbävningar och vulkanutbrott uppstår. ☐ Eleven beskriver vilka områden i världen som är särskilt sårbara för dessa naturkatastrofer.
Innehåll	• Plattetektonik • Bergskedjor • Hur och var jordbävningar och vulkanutbrott uppstår • Studera tematiska kartor • Samband mellan plattetektonikrelaterade naturkatastrofer och fattigdom
Resurser, förslag på aktiviteter	• Utbildningsfilmer
Begrepp	plattetektonik, jordskorpan, tektoniska (litosfäriska) plattor, manteln, plattgräns, jordbävning, tsunami, vulkanutbrott, sårbarhet

Lektion 12. Sårbarhet och fattigdom (fokus på vattenbrist)

Lektionsmål	☐ Eleven resonerar kring orsaker kring samband mellan brist på rent vatten och fattigdom.
Innehåll	• Platser som är sårbara pga. torka eller brist på rent vatten • Studera tematiska kartor • Samband mellan brist på rent vatten och fattigdom, t.ex. pga. arbetsbördan att hämta vatten, bristande hygien, brist på vatten för odling
Resurser, förslag på aktiviteter	• Learnify-film: Vatten – en global utmaning
Begrepp	torka, missväxt, svält, konstbevattning, hygien, sanitet, dricksvatten, avloppsvatten

Lektion 13 och 14. De globala målen och sätt att bekämpa fattigdom

Lektionsmål	☐ Eleven visar kännedom om och redogör för de globala målen och svensk biståndspolitik.
Innehåll	• De globala målen • Svensk biståndspolitik
Resurser, förslag på aktiviteter	• SLI education: De globala målen för hållbar utveckling • UR Skola: En global värld – fattiga och rika • https://www.gapminder.org/
Begrepp	de globala målen, FN, hållbar utveckling, bistånd, Sida

Lektion 15. Buffertlektion

Lektionsmål	Eleven uppvisar kunskap om: ☐ förekomst av och orsaker till fattigdom och ohälsa i olika delar av världen ☐ på vilka sårbara platser kan identifieras och hur individer, grupper och samhällen kan förebygga risker ☐ samband mellan fattigdom, ohälsa och faktorer som befolkningstäthet, klimat och naturresurser ☐ intressekonflikter om naturresurser, tex om tillgång till vatten och mark ☐ sårbara platser och naturgivna risker och hot, tex översvämningar, torka och jordbävningar och vilka konsekvenser de får för natur- och kulturlandskapet
Innehåll	• Repetition av innehållet i lektion 9–14.
Resurser, förslag på aktiviteter	• UR Skola: Se hungern! Bangladesh • Se resurser från lektionerna 9–14.
Begrepp	Se begrepp från lektionerna 9–14

Lektion 16. Examination av område 2: fattigdom och utvecklingsfrågor

Lektionsmål	☐ Eleven visar sin kunskapsnivå genom examination.
Begrepp	De begrepp som tillhör område 2

Litteratur

Cummins, Jim. 1981. The role of primary language development in promoting educational success for language minority students. I: C.F. Leyba (red.), *Schooling and language minority students: A theoretical framework*. Los Angeles, CA: Evaluation, Dissemination and Assessment Center, California State University Los Angeles. S. 3–49.

Cummins, Jim. 1984. *Bilingualism and special education: issues in assessment and pedagogy*. Clevedon, Avon: Multilingual Matters

Florin Sädbom, Rebecka. 2015. *I det didaktiska spänningsfältet mellan styrning och elevers lärande. En studie av lärarens tal om och iscensättning av kursplanemål i en mål- och resultatstyrd skola*. Avhandling. Jönköping: Högskolan i Jönköping.

Gibbons, Pauline. 2002. *Scaffolding Language. Scaffolding Learning. Teaching Second Language Learners in the Mainstream Classroom*. Houghton Mifflin Harcourt: Heinemann.

Gibbons, Pauline. 2009. *Lyft språket, lyft tänkandet. Språk och lärande*. Stockholm: Hallgren & Fallgren.

Hakuta, Kenji, Yuko Goto Butler & Daria Witt. 2000. *How long does it take English learners to attain proficiency?* Stanford, CA: University of California Linguistic Minority Research Institute. Policy Report 2000-1.

Halliday, Michael & Hasan, Ruqaiya. 1989. *Language, Context, and Text: Aspects of Language in a Social-Semiotic Perspective*. Oxford University Press, Oxford. <https://doi.org/10.2307/3586740>.

Håkansson, Jan & Daniel Sundberg. 2012. *Utmärkt undervisning. Framgångsfaktorer i svensk och internationell belysning*. Stockholm: Natur & Kultur

Håkansson, Jan & Daniel Sundberg. 2016. *Utmärkt skolutveckling. Forskning om skolförbättring och måluppfyllelse*. Stockholm: Natur & Kultur.

Johansson, Britt & Anniqa Sandell Ring. 2010. *Låt språket bära. Genrepedagogik i praktiken*. Hallgren & Fallgren, Uppsala.

Kuyumcu, Eija. 2004. Genrer i skolans språkutvecklande arbete. I: Hyltenstam, Kenneth & Lindberg, Inger (red.), *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur. 573–596.

Kuyumcu, Eija. 2013. Genrepedagogik som verktyg i språk-och kunskapsutvecklande undervisning och lärande. I: Hyltenstam, Kenneth &

Lindberg, Inger (red.), *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur. 605–632.

Lgr 22. 2022. *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Skolverket.

Lim Falk, M. 2017. *Planera för progression*. Skolverket: Skolverkets språk, läs- och skrivutveckling. Modul: Nyanländas språkutveckling. Skolverket, <https://larportalen.skolverket.se>.

Lindberg, Inger. 2007. Forskning om läromedelsspråk och ordförrådsutveckling. I: I. Lindberg & S. Johansson Kokkinakis, *OrdiL. En korpusbaserad kartläggning av ordförrådet i läromedel för grundskolans senare år*. (Rapporter om svenska som andraspråk (ROSA). 7.). Göteborg: Institutet för svenska som andraspråk, Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet. S. 13–60.

Lindberg, Inger. 2011. Språk för lärande i en mångspråkig skola. I: S. Eklund (red.), *Läraryrkets kulturella dimensioner*. Forskning om undervisning och lärande 6. Stockholm: Stiftelsen SAF i samarbete med Lärarförbundet. S. 7–29.

Mariani, Luciano. 1997. Teacher support and teacher challenge in promoting learner autonomy. *Perspectives*, 23(2). *A Journal of TESOL Italy* 23 (2).

Martin, J.R. & Rothery, J. 1986. What a functional approach to the writing task can show teachers about “good writing”. I: B. Couture (red.), *Functional Approaches to Writing: Research Perspectives*. London: Francis Pinter.

Martin, J.R. & White, P.R.R. 2005. *The language of evaluation*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Myndigheten för skolutveckling. 2004. *Kartläggning av svenska som andraspråk*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

Nordenbo, Sven Erik, Michael Søgaard Larsen, Neriman Tiftikci, Rikke Eline Wnedt & Susan Østergaard. 2008. *Teacher competences and pupil achievement in pre-school and school. A systematic review carried out for The Ministry of Education and Research*, Oslo. Copenhagen: Danish Cleraringhouse for Educational Research, School of Education, University of Aarhus.

Odenstad, Christina. 2018. *Medborgarkunskap i fokus: Samhällskunskapsundervisning för nyanlända*. Avhandling. Karlstad: Karlstad universitet.

Polias, John, Inger Lindberg & Karin Rehman. 2017. Stöttning på olika nivåer. Skolverkets språk, läs- och skrivutveckling. Modul: Nyanländas språkutveckling. Skolverket, <https://larportalen.skolverket.se>

Schleppegrell, Mary. 2004. *The Language of schooling. A Functional Linguistic Perspective*. London: Lawrence Erlbaum.

SKL 2019. Framgångsfaktorer för skolans utveckling. Sveriges kommuner och landsting.

Skolinspektionen. 2010. Framgång i undervisningen. En sammanställning av forskningsresultat som stöd för granskning på vetenskaplig grund i skolan. Dnr 2010:1284.

Skolinspektionen. 2014. Utbildning för nyanlända elever. Rapport 2014:03. Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen 2019. Svenska som andraspråk i årskurs 7–9.

Skolverket. 2016. *Språkin introduktion*. Skolverkets rapport 436. Stockholm: Skolverket.

Skolverket. 2017. *Bygga svenska. Bedömningsstöd för nyanlända elevers språkutveckling i årskurs 7–9 och i gymnasieskolan*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket. 2018. Uppföljning av språkin introduktion. Beskrivande statistik på nationell nivå och nyanlända elevers övergångar till och från språkin introduktion. *Rapport 469*. Stockholm: Skolverket.